

Till verksamhetsansvariga chefer
och personal inom daglig verksamhet.

Hindra att smittan covid-19 sprids inom daglig verksamhet, LSS

Denna samlade information vänder sig verksamhetsansvariga, chefer och personal inom daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. Det är information om åtgärder som kan behöva vidtas under pandemin.

Daglig verksamhet är en viktig verksamhet, som så långt det är möjligt ska kunna erbjuda stöd och omvårdnad även under en pandemi. Åtgärder mot smittspridning behöver både ha fokus på att skydda deltagarna som ska ha god kvalitet i sin insats och på personalen som har verksamheten som arbetsplats.

Daglig verksamhet är en biståndsbedömd insats där det ingår omvårdnad. Det finns olika former av daglig verksamhet och insatsen har en stor variation. Vissa verksamheter har upplevelserum för att ge deltagarna stimulans via ljus och ljudintryck. Det kan också vara skapande verksamhet eller tillverkning av olika slag. Det kan även vara verksamhet som är förlagd ute på olika företag. Daglig verksamhet ses ofta som en motsvarighet till ett arbete, även om det i förarbetena betonas att verksamheten ”inte ska uppfattas som en anställningsform”.¹ Insatsen har vuxit fram ur tanken att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva så likt andra som möjligt och för deltagarna handlar det om att gå till jobbet. Liksom för de flesta personer är arbete och sysselsättning en viktig del av vardagen och den skapar struktur för många av deltagarna.

Personer som får insatsen har kognitiva svårigheter som kan innebära att ha svårt att förstå innebörden av restriktioner eller konsekvenser av situationen. Utan rätt stöd och anpassad information kan smittorisken öka, både för den enskilde och för andra. Att hindra att smitta kommer in och sprids vidare i verksamheter är viktigt.

Vissa personer inom daglig verksamhet kan ha en ökad risk att få svårare symtom och bli allvarligt sjuka i covid-19.²

MSB (Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap) har tillsammans med andra myndigheter och brukarorganisationer tagit fram en film om pandemin till personer med intellektuell funktionsnedsättning. Se länk i slutet av dokumentet.

¹ Se prop. 1992/93:159 s. 90

² Information om riskgrupperna se <https://www.krisinformation.se/nyheter/2020/april/ny-information-om-riskgrupper> samt artikel i ACP journals. <https://www.acpjournals.org/doi/10.7326/M20-4986>

Samma lagar och regler gäller vid kris

Verksamhet enligt LSS ska vara av god kvalitet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. I verksamheten ska det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges.³

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete framgår det att den som bedriver verksamhet enligt LSS ansvarar för att det finns sådana processer och rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet.⁴ I krisarbetet med pandemin ställs nya krav på verksamheten och det kan finnas anledning att se över sina processer och rutiner.

Verksamhetens arbete med riskanalyser innebär att fortlöpande bedöma om det finns risk för att det inträffar händelser som kan medföra brister i verksamhetens kvalitet.

De krav och ansvarsförhållanden som gäller för verksamheten under normala omständigheter gäller även vid en kris. För att kunna svara upp mot lagstiftningens krav måste därför verksamheterna göra den planering som verksamheten bedömer är nödvändig för att kunna hantera en allvarlig händelse. En vägledande princip är att verksamheten ska likna den normala i så stor utsträckning som möjligt. Det kan också tillkomma nya och ändrade regler i samband med pandemin.

- Vilka nya krav ställs på er verksamhet med anledning av pandemin?
- Är det tydligt vem eller vilka som ser till att information når ut till anställda och deltagare samt ges på ett sätt som den enskilde förstår?

Frågor om personal och bemanning

Det är arbetsgivarens ansvar att informera personalen om rutiner för att undvika smittspridning och alla i verksamheten har sedan ett ansvar att följa rutinerna.

Det finns mycket information om hygienrutiner och arbetskläder såväl nationellt som regionalt och lokalt. Det kan vara svårt att sortera, värdera och arbeta utifrån all information.

- Har ansvarig chef stämt av att alla kan följa rutinerna?

Tillgängliga och närvarande chefer som kan fånga upp personalens behov av stöd och resurser, som exempelvis skyddsutrustning, har visat sig vara en viktig framgångsfaktor för kvalitet i verksamheten.

- Kan personalen snabbt komma i kontakt med sin chef/arbetsledare?

Personalen i daglig verksamhet behövs på arbetet när de är friska. Samtidigt är det viktigt att personalen stannar hemma från jobbet vid symptom som feber, hosta, andningspåverkan, snuva, halsont, huvudvärk, illamående eller muskel- och ledvärk. Det gäller även om personen bara känner sig lite sjuk. Folkhälsomyndigheten rekommenderar alla att de ska stanna hemma i minst sju dagar efter att ha insjuknat och att de även ska ha varit feberfri i två dagar och tydligt känna sig bättre innan man kommer tillbaka till verksamheten. Då undviker man att

³ Se 6 § LSS.

⁴ Se 4 kap. 2 – 4 §§ SOSFS 2011:9.

smitta deltagare och arbetskamrater. Man bör även vara hemma om någon i ens hushåll är konstaterat sjuk i covid-19. Läs Folkhälsomyndighetens rekommendationer:

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/skydda-dig-och-andra/om-du-eller-nagon-i-familjen-har-blivit-sjuk/>

- Finns det planering kring bemanning och organisation så att verksamheten kan fortsätta även vid hög sjukfrånvaro?

Det viktigt att minska antalet kontakter och undvika att personal går mellan flera olika enheter, grupper eller verksamheter. Detta gäller såväl tillsvidare- som timanställda. Ett sätt att minska antalet kontakter är också att dela upp deltagarna och personalen i mindre grupper så att verksamheten kan fortsätta i mindre skala.

- Finns möjlighet att dela arbetsgruppen så att färre umgås med varandra?

Använd gärna Socialstyrelsens webbaserade utbildningar. Det finns både utbildningar för att introducera ny personal och om covid-19. Se länkar i slutet av dokumentet.

Stödja deltagarna med kommunikation

I tider då tillvaron för oss alla är svår att förstå och förutsäga, behövs extra stöd för personer som har kognitiva svårigheter. En del personer kan behöva stöd för att veta vad som kommer att hända under dagen och inom närmaste tiden och i vilken ordning saker och ting kommer att ske.

Tydliggörande pedagogik är ett sätt att genom visuellt stöd göra vardagen begriplig för personer med intellektuell funktionsnedsättning, vilket är en förutsättning för delaktighet.

Det är viktigt att komplettera personernas ordförråd, oavsett om det är bilder, symboler, tecken eller annat, så att det går att samtala om den situation som uppstått. Alternativ Kompletterande Kommunikation (AKK) kan användas tillsammans med tal när personalen kommunicerar med personer som har kommunikationssvårigheter. AKK är till exempel foton, tecken som stöd, konkreta föremål eller talande hjälpmedel.

I samband med pandemin kan de som har LSS-insatser komma i kontakt med personal de inte brukar träffa, som vikarier i boendet eller hälso- och sjukvårdspersonal. Personal som känner till den enskildes kommunikationssätt kan då behöva hjälpa till att tolka i dessa nya situationer.

Det finns ett internationellt material med visuellt stöd och sociala berättelser för att stödja personer med autism genom oroliga tider. Det som står där kan vara användbart även om man arbetar med andra målgrupper. Se länk i slutet av dokumentet.

Hur man förebygger smitta

Att stanna hemma om man känner sig sjuk och inte gå tillbaka till verksamheten förrän man är helt frisk är det viktigaste åtgärden för att minska riskerna för smittspridning. Det gäller både personal och deltagare. Även personer utan symptom kan sprida smitta. Därför är det viktigt att arbeta med att förebygga smittspridning. Folkhälsomyndighetens har tagit fram föreskrifter och allmänna råd om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. (HSLF-FS 2020:12). Det är viktigt att vara noga med handhygien.

- Vet alla hur de kan förbättra handhygien? Man kan påminna genom att visa bilder och film.
- Finns det tvål, pappershanddukar och handsprit att tillgå?

Utrustning och lokaler

God ventilation,⁵ noggrann städning och avstånd till kollegor är viktigt för att undvika att bli smittad eller smitta andra på arbetsplatsen.⁶ Mer information finns på Arbetsmiljöverkets webbsida. www.av.se.

Underlätta att hålla avstånd

Sträva efter att minimera antalet personer som befinner sig i samma rum. Försök även att se över hur man kan hålla avstånd till varandra om ni jobbar i ett gemensamt rum med öppen planlösning.

Matplatsen och fikarum är platser som kan uppmärksammas för att undvika trängsel. Kanske får man dela upp lunchen eller ordna så att vissa äter sin mat på annan plats.

Vissa dagliga verksamheter är utåtriktade och driver caféer eller butik. Det innebär att deltagarna och personalen möter kunder. Då kan man se över om man behöver sätta upp ett barriärskydd vid kassan.

- Har ni satt upp lappar och bilder med information om hur man kan hindra smitta till dem som rör sig eller vistas i verksamheten?
- Har ni markerat avstånd på golvet för att underlätta för dem som kan ha svårt att förstå hur långt avstånd som är lämpligt?
- Kan ni möblera på ett sätt som skapar utrymme för att undvika trängsel?
- Går det att anpassa öppettider och minimera antalet personer vid samma tidpunkt, särskilt i trånga lokaler?
- Kan ni hjälpa arbetstagarna att välja en annan tid att åka till verksamheten så att det blir mindre trängsel i kollektivtrafiken?
- Finns det möjlighet att hitta alternativa transporter för att undvika närhet till andra resenärer?

Städning

Säkerställ att alla lokaler städas ordentligt. Rengör beröringsytor ofta. Överväg om deltagarna kan ha mer personliga arbetsställen med egen utrustning.

⁵ <https://www.av.se/inomhusmiljo/luft-och-ventilation/>

⁶ <https://www.av.se/halsa-och-sakerhet/sjukdomar-smitta-och-mikrobiologiska-risker/smittrisker-i-arbetsmiljon/coronaviruset/smittrisker-pa-arbetsplatsen/>

- Finns det rutiner för rengöring och desinficering av teknisk utrustning?
- Vilka rutiner finns för städning? Kan städningen förbättras?
- Finns rutiner för rengöring av hjälpmedel som används av mer än en person?

Omvårdnad i vardagen

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad och i vissa omvårdnadssituationer går det inte att hålla avstånd. Personal kan till exempel behöva komma nära deltagaren om personen behöver matas eller få hjälp med intimhygien vid toalettbesök. Det är viktigt att ha kunskap om hur man kan förebygga smittspridning.

Den erfarenhet som nu finns om covid-19 visar att det är viktigt att vård och omsorg följer det som kallas basala hygienrutiner och de rutiner som sedan länge finns för att förhindra dropp- och kontaktsmitta. Socialstyrelsens föreskrift om basala hygienrutiner omfattar inte daglig verksamhet. Men om verksamhetschefen bedömer att införande av basalhygienrutiner är av vikt för att minska risk för smittspridning finns det inget som hindrar att man följer dem.

De moment som kan innebära smittrisk omfattas också av Arbetsmiljöverkets föreskrift Smittrisker (AFS 2018:4) Arbetsgivare är alltid skyldig att bedöma risker och ha ett förebyggande arbete. Krav på god kvalitet, där att förebygga smittspridning ingår, gäller även för daglig verksamhet.

På socialstyrelsens webbsida finns arbetsmaterial med förslag på hur man kan arbeta med basala hygienrutiner. Se länk i slutet av dokumentet.

Samverka med boendepersonal och anhöriga

Deltagarna får inte komma till daglig verksamhet när de är sjuka. Därför behöver personalen informera den enskilde, anhöriga eller boendepersonalen om vikten av att hålla sig hemma om man känner sig det minsta sjuk. Det är, som alltid, viktigt att den enskilde får information på ett sätt som personen förstår.

Det kan vara svårt för vissa personer att förmedla om de har ont eller mår dåligt. Att känna smärta eller inte må bra av annan anledning kan yttra sig som oro eller självdestruktivitet. Därför kan personalen behöva vara särskilt uppmärksamma på personer som inte uttrycker eller visar smärta på sedvanligt sätt. Det är viktigt att daglig verksamhet håller kontakt med de som ger omvårdnad till personen hemma och på fritiden och samverka med boendepersonal eller anhöriga.

Personer med funktionsnedsättning har generellt sämre hälsa än personer utan funktionsnedsättning.⁷ De riskerar även i större utsträckning att utsättas för våld i nära relationer.⁸ Om individer inte får tillgång till daglig verksamhet kan både sämre hälsa och risk för våld öka, på grund av isoleringen.

⁷ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livs villkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/funktionsnedsattning/>

⁸ <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/funktionshinder/vald-och-utsatthet-hos-personer-med-funktionsnedsattning/vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning/>

Hjälpa till i kontakten mellan den enskilde och hälso- och sjukvården

I daglig verksamhet ingår omvårdnad och i omvårdnaden ligger en skyldighet att stödja och hjälpa personer med dagliga personliga behov som de kan ha svårigheter att klara själva. Det kan bland annat handla om att se till att den enskilde får den hälso- och sjukvård som han eller hon behöver.⁹ Kontakten med hälso- och sjukvårdens personal kan ofta innebära ett behov av stöd för personer som ingår i lagens personkrets, eftersom många har svårigheter att uppfatta och redogöra för sina symtom.

Av förarbetena till LSS framgår att kommunerna också har ett hälso- och sjukvårdsansvar för personer som har daglig verksamhet enligt LSS.¹⁰ Det omfattar dock inte ansvar för sådan hälso- och sjukvård som ges av läkare.¹¹

För de personer som bor i bostad med särskild service är det oftast personalen där som hjälper den enskilda i kontakter med hälso- och sjukvården, inklusive habilitering och tandvård. Men för den fjärdedel av deltagarna i daglig verksamhet som inte bor i särskilt boende¹² finns ingen fast boendepersonal som kan stötta dem. Det rör sig om ca 9 600 individer som har ett eget boende, med eller utan stöd från socialtjänsten, eller bor tillsammans med anhöriga. Vissa av dessa deltagare kan behöva stöd i vårdkontakter av personalen på daglig verksamhet. Under pandemin kanske den enskilde behöver ha andra vårdkontakter än vad personen vanligtvis har.

- Är det tydligt vem (t. ex god man, boendestödjare, personal från daglig verksamhet eller närstående) som kan hjälpa den enskilde i kontakter med hälso- och sjukvården, exempelvis i kontakten med vårdcentral?
- Har den enskilde eller dennes gode man gett sitt samtycke till att personal från daglig verksamhet har kontakt med vården och i sådana fall i vilka sammanhang?
- Vet personalen vilken del av hälso- och sjukvården som behöver kontaktas för att deltagaren ska kunna ta prover, vaccineras eller få reda på om funktionsnedsättningen medför en hög risk att bli allvarligt sjuk?
- Hur genomförs provtagning av deltagare och personal med misstänkt smitta?

När den enskilde inte kan gå till daglig verksamhet

Insatsen daglig verksamhet är frivillig och det råder ingen närvaroplikt i daglig verksamhet för den som beviljats instansen. Däremot är kommunen skyldig att se till att insatsen verkställs. Om daglig verksamhet inte kan utföras, ska den enskilde få sitt behov av omvårdnad, struktur i vardagen, social stimulans och aktiviteter, tillgodosett på annat sätt. Detta gäller oavsett om det beror på att den enskilde bedöms ha ökad risk att bli sjuk eller bli allvarligt sjuk vid smitta eller att verksamheten tvingas stänga på grund av sjukdom i personalgruppen.

Det är viktigt att upprätthålla strukturen för deltagaren när vardagen förändras. Om den enskilde behöver stanna hemma kan förutsättningar ges så att uppgifter

⁹ Se prop. 1992/93:159 s. 181 f.

¹⁰ Se prop. 1992/93:159 s. 182.

¹¹ Se 12 kap 3 § HSL.

¹² Statistik om stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Tabell 5a. Antal insatser enligt LSS den 1 oktober 2019

från daglig verksamhet kan utföras hemma eller utomhus, alternativt att andra uppgifter ges om den enskilde vill det. Men det kan vara svårt att föreställa sig vad distansarbete innebär om man har en intellektuell funktionsnedsättning. Därför kan det även i dessa situationer vara bra att ha en dialog med boendepersonalen om vad som behövs för att det kan fungera så bra som möjligt för individen.

- Vet verksamheten vem som ger individen omvårdnad den tid personen inte är i daglig verksamhet?
- Hur kan ni säkerställa att den enskilde får sina behov tillgodosedda?
- Hur håller personalen kontakt med deltagare som är hemma från verksamheten?

När kan en verksamhet stängas?

Socialtjänsten, LSS-verksamhet och den kommunala hälso- och sjukvården är samhällsviktig verksamhet. Det betyder att verksamheten ska kunna bedrivas så att samhället kan fungera och erbjuda nödvändig service, omvårdnad och trygghet även vid ett utbrott av smitta i samhället. Verksamheterna ska ha planerat för att kunna hantera en allvarlig händelse så som ett utbrott av smitta. De krav som gäller för verksamheten normalt sett, gäller också då. De insatser som är beslutade ska utföras för att möta de enskildas behov av stöd.

Vård- och omsorgsgivare ska kontinuerligt ta ställning till vilka åtgärder som anses nödvändiga. Det är viktigt att göra bedömningar av risker och att eventuella avsteg från gällande regelverk dokumenteras och vid behov rapporteras till Inspektionen för vård- och omsorg, IVO.

Om nämnden överväger att stänga hela eller delar av en verksamhet behöver konsekvenserna för samtliga individer analyseras. Dessa personer behöver fortfarande få det stöd eller den hjälp som de behöver. Till exempel, om en daglig verksamhet stängs tillfälligt så kan man istället behöva sätta in resurser i hemtjänsten, i en gruppbostad eller i boendestöd.

I en enkät som Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, FUB, skickade ut till personer med intellektuell funktionsnedsättning under sommaren såg man att de deltagare som kunde fortsätta att delta i daglig verksamhet i någon form, mådde betydligt bättre än de som inte erbjöds något alternativ när verksamheten stängdes. Alternativet med rullande schema har fungerat bra i flera kommuner. Istället för att stänga helt gavs möjlighet för deltagarna att komma några dagar i veckan, vilket betydde mycket.

- Vem ser till att nämnden som beslutat om insatsen får information om det sker förändringar inom verksamheten som kan påverka verkställigheten?
- Finns det rutiner för att säkerställa att personal som går från en verksamhet till en annan inte för med sig smitta?

Hos Inspektionen för vård och omsorg, IVO kan ni läsa om frågor och svar som IVO fått i samband med covid-19-pandemin.

Läs frågor och svar hos IVO. Se länkar i slutet av dokumentet.

Mer information

Det finns information riktad till socialtjänsten och LSS-verksamheter på Socialstyrelsens webbsida, www.socialstyrelsen.se. Det finns exempelvis kunskapsstöd om arbetet med målgruppen, som:

- Vågar till ökad delaktighet, Kunskapsstöd för socialtjänsten om arbete med stöd och service enligt LSS 2017.
- Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet, Ett kunskapsstöd med rekommendationer för chefer, verksamhetsansvariga och personal 2015.
- Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning, vägledning till arbetsgivare 2012.

På Socialstyrelsens webbsida finns också olika utbildningar, bland annat en snabbintroduktion för att arbeta inom funktionshindersomsorgen

<https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/utbildning-och-material-covid-19/>

Det finns också en särskild sida för socialtjänst och LSS där vi samlat frågor och svar med anledning av covid-19

<https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/fragor-och-svar/socialtjanst/>

Det finns både stödmaterial och utbildning om att arbeta med basala hygienrutiner

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-11-7057.pdf>

<https://utbildning.socialstyrelsen.se/learn/course/external/view/elearning/263/basala-hygienerutiner-i-var-d-och-omsorg>

Kunskap om hygieniskt arbetssätt och andra åtgärder för att skydda arbetstagare mot smitta finns i Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2018:4) om smittorisker

<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/foreskrifter/smittrisker-afs-20184/?hl=2018:4>

Frågor och svar hos IVO

<https://www.ivo.se/om-ivo/fragor-och-svar/faq-corona/>

Myndigheten för delaktighet, MFD, samlar information om sjukdomen covid-19 och coronaviruset riktad till offentliga verksamheter och till personer med funktionsnedsättning

<https://www.mfd.se/vart-uppdrag/tillganglig-information-om-pagaende-smittspridning/>

Stöd till personal som i sin tur stödjer deltagarna

Socialstyrelsen har i uppdrag att ge stöd åt beslutsfattare och personal inom vård och omsorg och ger sällan ut information som riktar sig direkt till brukare. Men det finns andra aktörer som tagit fram sådant material. Här nedan följer material med tips till personal som i sin tur stödjer deltagarna.

Flera myndigheter har tillsammans med FUB tagit fram en film om pandemin till personer med intellektuell funktionsnedsättning

<https://youtu.be/psYBOsp5h6M>

Hos habilitering och hälsa i region Stockholm finns bildstöd om vaccin. Där finns även kommunikationspass att använda vid akut vård

<https://www.habilitering.se/om-oss/forandringar-pa-grund-av-coronaviruset/anspassad-information-om-coronaviruset/>

Hos Dart finns bildmaterial som man fritt kan använda om coronaviruset, vaccinering, hur man använder munskydd m.m.

<https://www.vgregion.se/ov/dart/fardigt-material/covid-19-viruset/>

Bildstöd för personer med funktionsnedsättning som ska besöka hälso- och sjukvården med anledning av covid-19: Viktigt att veta om mig när jag behöver akutsjukvård

<https://www.aktiv.se/dart/Information%20om%20Corona.pdf>

Att hantera det okända, plötsliga förändringar i rutiner och förlorade kontakter med vänner kan vara särskilt svårt för personer med autism. I materialet ”Att stödja personer med autism genom oroliga tider” finns exempel på sociala berättelser och visuellt stöd

<https://afirm.fpg.unc.edu/sites/afirm.fpg.unc.edu/files/imce/resources/Swedish%20-%20Att%20sto%CC%88dja%20personer%20med%20autism%20genom%20oroliga%20tider-Translation%20by%20Psykologpartners.pdf>

Om du blivit sjuk- FUB film Ta hand om dig om du blir sjuk

<https://www.youtube.com/watch?v=SFrYF2kbcg0&feature=youtu.be>

Versionshistorik

Version	Ändring avser	Datum
1.0	Nytt dokument	2021-02-24